

HU

HU

HU

AZ EURÓPAI KÖZÖSSÉGEK BIZOTTSÁGA

Brüsszel, 3.12.2008
COM(2008) 789 végleges

**A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE A TANÁCSNAK, AZ EURÓPAI
PARLAMENTNEK, AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK
ÉS A RÉGIÓK BIZOTTSÁGÁNAK**

AZ INVAZÍV FAJOKRA VONATKOZÓ EURÓPAI UNIÓS STRATÉGIA FELÉ

**[SEC(2008) 2887 és
SEC(2008) 2886]**

1. MI AZ INVAZÍV FAJ?

A Föld növény- és állatvilága évmilliárdok alatt fejlődött ki, és óceánjai, tengerei, hegyláncai, sivatagjai és nagy folyói fizikai korlátokat állítottak a fajok mozgásának útjába, jelentősen hozzájárulva ezzel a bolygó nagyfokú biológiai sokféleségéhez és azon állat- és növényközösségek kialakulásához, amelyeket egyes régiókra vagy környékekre jellemzőnek tekintünk. Az emberi beavatkozás következtében azonban azok a fizikai korlátok, amelyek az egyes régiókban eltérő növény- és állatvilág kialakulásához vezettek, megkerülhetővé váltak, és így egyes fajok – véletlen behurcolás vagy szándékos betelepítés következtében – rendes élőhelyüktől több száz, adott esetben több ezer kilométerre fekvő területekre is eljutnak. Sok esetben ezek a nem honos fajok nem képesek megfelelően alkalmazkodni új környezetükhöz, és rövid időn belül kihalnak. Más esetekben azonban túlélnek, szaporodnak és megtelepednek. Egyes esetekben ezek az újonnan érkezett fajok olyan sikeresek, hogy már nem csupán biológiai érdekességet, hanem valós fenyegetést is jelentenek, mivel nem csak az ökoszisztémákban okoznak komoly károkat, hanem a terményekben és az állatállományban is, emellett megzavarják a helyi ökológiát, hatással vannak az emberi egészségre és komoly gazdasági következményekhez vezetnek. Az ilyen negatív hatást kifejtő, nem honos fajokat nevezik **invazív fajoknak**¹.

2. AZ UNIÓS SZINTŰ GYORS VÁLASZ SZÜKSÉGESSÉGE

A biológiai sokféleséget közvetlenül érintő főbb tényezők az élőhelyek változása, az éghajlatváltozás, a túlzott kiaknázás, a szennyezés és az invazív fajok². Míg ezen öt tényező közül négy kezelésére léteznek uniós eszközök, az invazív fajok kezelésére – számos más OECD-orsszággal ellentétben – jelenleg nincs uniós szintű átfogó eszköz. Ezt a hiányosságot orvosolni kell, ha az EU el akarja érni azon célját, amely szerint „2010-re meg kell állítani a biológiai sokféleség csökkenését”³. Ezenkívül az invazív fajok jelentős gazdasági fenyegetést is jelentenek az EU számára. Az invazív fajok által az EU-nak okozott kár és az ellenük való küzdelemmel összefüggő, szükséges intézkedések költségei – a rendelkezésre álló, dokumentált információk szerint – együtt évente hozzávetőlegesen 12 000 millió eurót tesznek ki.

Az invazív fajok problémájának kezelése terén való összehangolt cselekvés szükségességét a legfelső politikai szinteken juttatták kifejezésre. A Környezetvédelmi Tanács⁴, az Európai Parlament⁵, a Régiók Bizottsága⁶ és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság⁷ egyaránt

¹ E dokumentumban az „invazív faj” kifejezés magában foglalja a biológiai sokféleségről szóló egyezményben használt „invazív idegen faj” fogalmát, és az „invazív nem honos faj” fogalmát. Az invazív fajokat tág értelemben úgy lehet meghatározni, mint olyan fajokat, amelyek betelepítése és/vagy elterjedése fenyegetheti a biológiai sokféleséget vagy más előre nem látható következményekkel járhat.

² Millenniumi ökoszisztéma-értékelés, 2005.

³ Elnökségi következtetések, göteborgi Európai Tanács, 2001. június 15–16.

⁴ A Tanács következtetései (Környezetvédelem), 2008. március 3., 13. pont.

⁵ Jelentés a biológiai sokféleség csökkenésének megállításáról, Környezetvédelmi, Közegészségügyi és Élelmiszerbiztonsági Bizottság, Európai Parlament, 2007. március 28.

⁶ A Régiók Bizottságának 2006. december 6-i véleménye „A biológiai sokféleség csökkenésének megállítása 2010-ig – és azon túl” címet viselő (COM(2006) 216 végleges) bizottsági közleményről, CdR 159/2006 fin.

⁷ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2007. február 15-i véleménye „A biológiai sokféleség csökkenésének megállítása 2010-ig – és azon túl” címet viselő (COM(2006) 216 végleges) bizottsági közleményről, NAT/334 - CESE 205/2007 fin DE/Ho/hn.

hangsúlyozta az invazív fajokra vonatkozó uniós stratégia, a hatékony korai figyelmeztető rendszer és az uniós szintű hatékony válaszméchanizmusok szükségességét. Hasonló kötelezettségvállalásokat tartalmaz a hatodik környezetvédelmi cselekvési program, „A biológiai sokféleség csökkenésének megállítása 2010-ig - és azon túl”⁸ címet viselő bizottsági közlemény és az ahhoz kapcsolódó cselekvési terv is, amelyben a Bizottság elismerte, hogy „átfogó EU-stratégiát kell kialakítani” az invazív idegen fajoknak az EU biológiai sokféleségére gyakorolt hatásának számottevő csökkentése érdekében.

Az invazív fajok főbb betelepülési útvonalai közvetlenül vagy közvetett módon a kereskedelemmel függenek össze. A kereskedelmi és szállítási tevékenységek gyors bővülése egyre több lehetőséget teremt az invazív fajok behurcolására, és az olyan környezeti problémák, mint a széndioxid-koncentráció növekedése, a hőmérséklet emelkedése, a nagyobb mértékű nitrogén-lerakódás, a zavarási rendszerek megváltozása és az élőhelyek állapotának növekvő romlása valószínűleg megkönnyíti majd a további betelepülést. A kereskedelem kizárólagos közösségi hatáskörbe tartozó terület, és a Közösségben piacra jutott termékek ezt követően szabadon áramolhatnak. A kereskedelemmel összefüggő kérdéseket csak az Európai Közösség külső határainál lehet hatékonyan kezelni. Az egységes piac léte azt jelenti, hogy ha egy invazív fajt egyszer behoznak egy tagállam területére, akár a kereskedelem tárgyát képező áruként, akár magán az árun behurcolva, gyorsan elterjedhet az EU egész területén. Tekintettel arra, hogy ezek a fajok hogyan telepednek meg és terjednek el, az egy tagállam által hozott intézkedések teljesen hatástalanok maradhatnak, ha a szomszédos országok nem tesznek lépéseket, vagy nem összehangolt módon járnak el.

A fennálló uniós jogszabályok és szakpolitikák részben már megoldást nyújtanak az invazív fajok problémájára. Jelenleg azonban nincsenek olyan mechanizmusok, amelyek elősegítenék a szomszédos országok, illetve azonos alrégióhoz tartozó országok megközelítéseinek harmonizálását vagy az azok közötti következetességet. A biológiai sokféleséget befolyásoló nem honos fajok szándékos betelepítésével összefüggésben nincs szisztematikusan, formálisan előírva a kockázatelemzés, és a véletlen vagy gondatlan betelepítést nagy részben sem tagállami, sem közösségi szinten nem szabályozzák. Nincs egységes rendszer az e fajok által Európa biológiai sokféleségére gyakorolt hatások nyomon követésére és ellenőrzésére. Nem valószínű, hogy a jelenlegi, szétszórt intézkedések jelentős mértékben hozzájárulnának azon kockázatok csökkentéséhez, amelyeket az invazív fajok jelentenek az európai ökoszisztémák számára.

3. AZ INVAZÍV FAJOK JELENLÉTE ÉS HATÁSA EURÓPÁBAN

3.1. Invazív fajok Európában

A hatodik uniós kutatási keretprogram keretében támogatott DAISIE-projekt⁹ 10 822 nem honos fajt azonosított Európában, amelynek 10–15%-a várhatóan kedvezőtlen gazdasági vagy ökológiai hatással jár majd. Az elszigetelt, magas fokú biológiai sokféleséget mutató szigetek, így az EU legtöbb tengerentúli területe, különösen érzékenyek az invázióra, amely a helyiek megélhetési lehetőségeire, kultúrájára és a gazdasági lehetőségekre is aránytalan hatást gyakorolhat.

⁸ COM(2006) 216 végleges.

⁹ DAISIE (Delivering Alien Invasive Species Inventories for Europe, invazív idegen fajok európai jegyzéke), www.europe-aliens.org

3.2. Útvonalak

A betelepülési útvonalakat illetően megállapítható, hogy az invazív növények nagy része eredetileg kertekből vagy akváriumokból szabadul ki, míg az invazív édesvízi állatfajok akvakultúra-létesítményekből történő kiszabadulás vagy horgászok általi szándékos telepítés következtében jutnak a vadonba. Ezzel szemben a tengeri környezetben a legtöbb invazív fajt szándékolatlan módon hurcolják be, „potyautasként” vagy szennyezőként (például ballasztvízzel). Ahogy egyre több területről származó, egyre nagyobb mennyiségű növényi és állati eredetű anyagot szállítanak világszerte, az invazív fajok behurcolásának esélye is nő.

3.3. Az invazív fajok hatása az ökológiára

Az invazív fajok a biológiai sokféleséget fenyegető egyik legnagyobb veszélynek tekinthetők¹⁰. E fajok többek között az alábbi módokon hatnak a helyi ökológiára:

- versengés a honos fajokkal a táplálékért és az élőhelyért: az amerikai szürke mókus (*Sciurus carolinensis*) például Európa számos területén kiszorítja a honos közönséges mókust (*Sciurus vulgaris*), az amerikai jelzörák (*Pacifastacus leniusculus*) kiszorítja a honos európai folyami rákot (*Astacus spp.*), és a jelenleg az európai városokban élő számos papagájfaj verseng a honos madárfajokkal;
- az ökoszisztémák szerkezetének megváltoztatása: például a *Caulerpa taxifolia* alga a Földközi-tenger partvidékének kiterjedt részeit *Caulerpa*-monokultúrává változtatta;
- kereszteződés a honos fajokkal: például a halasontfarkú réce (*Oxyura jamaicensis*) és a szikaszarvas (*Cervus nippon*) megjelenése a kereszteződés és a hibridek megjelenése miatt helyi szinten kihalással fenyegetheti a honos fajokat;
- közvetlen mérgező hatás;
- élősködők vagy kórokozók hordozói lehetnek;
- a beporzási tevékenység megzavarása a helyi méhfajokkal való versengés következtében.

3.4. Az invazív fajok hatása a gazdasági tevékenységekre

Az invazív fajok csökkenthetik a mezőgazdasági és erdészeti terméshozamokat, valamint a halászati hozamokat. Az ázsiai hőscincér (*Anoplophora glabripennis*) például komoly károkat okoz a lomblevelű faállományokban, ideértve a nyárfaultetvényeket is. A fésűs medúza (*Mnemiopsis leidyi*) rontja a kereskedelmi szardellafogást a Fekete-tengeren. Egyes invazív fajok emellett csökkentik a rendelkezésre álló vízkészleteket és a talaj minőségének romlásához vezetnek. Az olyan invazív növények, mint a bíbor nebáncsvirág (*Impatiens glandulifera*) teret hódítanak el azoktól a honos növényektől, amelyek gyökereikkel fontos szerepet játszanak a talaj megkötésében, és az invazív növények így hozzájárulhatnak a nagyobb mértékű talajerózióhoz.

Az invazív fajok föld alatti járatok ásásával vagy gyökérrendszereik révén az infrastruktúrát is károsíthatják. A bálványfa (*Ailanthus altissima*) gyökérrendszere kárt okozhat járdákban, régészeti maradványokban és falakban. Az invazív fajok emellett a vízi utak elzárásával a

¹⁰ Millenniumi ökoszisztéma-értékelés, 2005.

szállítást is akadályozhatják. A nutria (*Myocastor coypus*) és a pézsmapocok (*Ondatra zibethicus*), amelyeket prémjük miatt hoztak Amerikából Európába, már szerte Európában megtelepedtek, és jelentős károkat okoznak a gátakban, a csatornában, az öntöző- és árvízvédelmi rendszerekben. Az egyik leghírhedtebb invazív faj a vándorkagyló (*Dreissena polymorpha*), amely jelentős ökológiai hatása mellett komoly problémákat okoz az iparban a vízkinyeréshez használt szívócsövek elzárásával.

A békalencsepáfrány (*Azolla spp.*) és a simafenyő (*Pinus strobus*) elterjedése az egyes tájak és vizek szabadidős és kulturális örökségi értékének csökkenéséhez vezetett.

3.5. Az invazív fajok hatása az emberi egészségre

Számos egészségügyi problémát, például allergiákat és bőrproblémákat invazív fajok okoznak, így többek között a kaukázusi medvetalp (*Heracleum mantegazzianum*) és a parlagfű (*Ambrosia artemisiifolia*). Az ázsiai tigrisszúnyogot (*Aedes albopictus*), amely egyre elterjedtebb Európában, és legalább 22 arbovírus (köztük a dengue-lázatot okozó vírus, a chikungunya-vírus, a Ross-folyó lázat okozó vírus és a nyugat-nílusi vírus) hordozója, használt gumiabroncsokkal való kereskedés útján hozták be. Az éghajlatváltozás valószínűleg kedvez majd az észak felé történő további terjedésének.

3.6. Az invazív fajoknak tulajdonítható költségek

Az azonosított főbb költségek között Európában az invazív fajok kiirtásával és az ellenük való küzdelemmel kapcsolatos költségek, valamint a mezőgazdaságban, az erdőszetben, a kereskedelmi célú halászatban, az infrastruktúrában és az emberi egészségben okozott károk szerepelnek. Bár úgy tűnhet, vagy a hatások, vagy a kiirtás okozta költségek merülnek fel, valójában a hatások korlátozása érdekében tett folyamatos erőfeszítések jegyében párhuzamosan futnak részleges kiirtási és az invazív fajok elleni küzdelemmel kapcsolatos programok. 2008-ban egy kezdeti becslés évi 9 600 millió euro és 12 700 millió euro közöttre tette az invazív fajokkal összefüggő költségeket Európában (Kettunen et al. 2008). Ez az összeg kétségtelenül a költségek alábecslését jelenti, mivel az invazív fajok kiirtásával és az ellenük való küzdelemmel járó jelenlegi kiadásokon és a gazdasági hatások dokumentált költségein alapul. Tekintettel arra, hogy számos országban csak most kezdik dokumentálni és rögzíteni a költségeket és hatásokat, az ezzel összefüggő pénzügyi költségek valós mértéke ennél lényegesen magasabb lesz.

4. A BETELEPÍTÉSTŐL A MEGTELEPEDÉSIG ÉS AZ ELTERJEDÉSIG

Ahhoz, hogy eredményesen küzdhessünk az invazív fajok ellen, meg kell értenünk, hogyan és miért okoznak ezek problémát.

Az Európában található legtöbb nem honos fajt szándékosan telepítették be. A 20. század eleje óta Európaszerte egyre nagyobb mértékben tartják, illetve termesztik e fajokat a mezőgazdaság, az erdőszet, az akvakultúra és a tengeri akvakultúra területén, valamint dísznövényként, illetve -állatként, kertészeti célból vagy kedvtelésből. Nem honos fajokat behozhatnak azért, mert azok gyorsabban nőnek (például nagyobb gazdasági haszon az erdőszeti célból ültetett fák esetében, a talajerózió elleni védelem), egzotikus termékek iránti keresletet elégítenek ki (szőrmekezelés), más fajokkal táplálkoznak, vagy más fajokat elnyomnak (biológiai védekezési eszközök), vagy egyszerűen mert az emberek szeretik őket (kedvtelésből tartott állatok, kerti növények).

Számos faj behozatala közvetlenül kapcsolódik a kereskedelemhez, így azokban az esetekben, amikor a faj maga az áru (fa, rostok, élő vagy nem élő növények és állatok), vagy az árut szennyező anyag (számos kártevőt – gombákat, baktériumokat, vírusokat és rovarokat – hoznak be szándékolatlanul, a kereskedelem tárgyát képező fő áruhoz kapcsolódva). Ezen kívül „potyautas” fajokat behozhatnak kereskedelmi vagy szállítási útvonalakon, árutól függetlenül. A hajótestek például közismert hordozói a hajótestek algásodását okozó szervezeteknek és a ballasztvízzel terjedő szervezeteknek. A hajók által megtett útvonalak lehetnek nemzetközi (például óceáni hajózás) vagy helyiek (például sétahajók elszállítása szennyezett folyómederből szennyezetlen folyóba vagy tóra).

Az éghajlatváltozás is hatással van a fajok eloszlására, így egyes invazív fajok túlélése és terjedése az Európában az elmúlt évtizedben megfigyelhető enyhébb telekkel és melegebb nyarakkal is magyarázható.

A nem honos fajokkal összefüggő problémák általában csak akkor jelentkeznek, ha e fajok elhagyják az ellenőrzött és fizikailag korlátozott területeket. A dísnövények és díszállatok, valamint a kedvtelésből tartott állatok nem okoznak problémát, ha a kertekben, akváriumokban vagy lakásokban maradnak. A kórokozókat és kártevőket érkezéskor higiéniai ellenőrző intézkedések keretében el lehet pusztítani. A ballasztvízben található rákokat, kagylókat és halakat el lehet pusztítani, ha a ballasztvizet kiürítés előtt kezelik.

Ha azonban a határon nem észlelik és irtják ki a növényi és állati kártevőket, vagy ha a dísnövényeket vagy a kedvtelésből tartott állatokat kiengedik a helyi tavakba és patakokba, vagy ha az olyan prémjükért tenyésztett állatok, mint a nutria (*Myocastor coypus*), a pézsmapocok (*Ondatra zibethicus*), az amerikai nyérc (*Mustela vison*) és a mosómedve (*Procyon lotor*), kiszabadulnak a vadonba, fennáll a veszélye, hogy invazív fajokká válnak.

Egyes esetekben előfordulhat, hogy az éghajlati feltételek nem kedvezőek, vagy a helyi növény- és állatvilág alkalmazkodóbb, és a nem honos faj kihal. Más helyzetekben, ha az éghajlat kedvező, és a honos fajok részéről gyenge a verseny és a ragadozó magatartás, a nem honos faj túlélhet, növekedhet és szaporodhat, és sikerrel hozhat létre helyi kolóniát.

Ha az invazív faj helyi kolóniáját nem észlelik és semmisítik meg rövid időn belül, helyi szinten fenntartható populációt hoz létre, amely aztán új területekre terjed tovább. Ha az eredeti állományból több helyi populáció jött létre, akkor nyilván felgyorsul a terjedési folyamat, és a fajt kevésbé fenyegeti a helyi szintű kihalás. Végül néhány év vagy évtized alatt a faj több országban is elterjedhet, és kiirtása gyakorlatilag lehetetlenné válik.

5. AZ INVAZÍV FAJOK KEZELÉSÉRE SZOLGÁLÓ STRATÉGIÁK

5.1. A három lépcsős hierarchikus megközelítés

Az invazív fajok jelentette fenyegetésre adandó szakpolitikai válaszként egy nemzetközileg elfogadott „három lépcsős hierarchikus megközelítés”¹¹ alakult ki, amely 1.) a megelőzésen, 2.) a korai észlelésen és kiirtáson, és 3.) az invazív fajok elleni küzdelmen és hosszú távú elszigetelésen alapuló intézkedéseket támogat. Ez a megközelítés mind az újonnan behozott invazív fajok, mind a már megtelepedett fajok kezelésére **kiterjed**. Tükrözi

¹¹ A biológiai sokféleségről szóló egyezmény: a VI/23. sz. határozat mellékletében foglalt, az ökológiai rendszereket, élőhelyeket vagy fajokat veszélyeztető invazív idegen fajok behurcolásának megelőzésére, betelepítésére és hatásainak enyhítésére vonatkozó irányadó elvek (Hága, 2002. április).

az a tekintetben fennálló tudományos és politikai egyetértést, amely szerint a **megelőzés** általában sokkal költséghatékonyabb, és környezetvédelmi szempontból is kedvezőbb, mint a betelepülés után hozott intézkedések. Ha egy invazív faj azonban már betelepült, a megtelepedés és továbbterjedés megelőzésének leginkább költséghatékony módja a **korai észlelés és a gyors kiirtás**, korai figyelmeztetéssel és információcserével kiegészítve. Ha a kiirtás nem megvalósítható, **az adott faj elleni küzdelemre és/vagy a faj elszigetelésére vonatkozó intézkedéseket** kell hozni.

Megelőzés: Az invazív fajok megjelenésének hat fő útja van: a kiengedés, a kiszabadulás, a szennyezőként vagy potyautasként, a korridorokon keresztüli és a spontán megjelenés. A betelepülések többségére közvetlenül vagy közvetett módon a kereskedelemmel összefüggésben kerül sor. Az ilyen úton történő további betelepülések megelőzése érdekében a határokon végzett ellenőrzések és vizsgálatok fokozására lenne szükség, összekapcsolva ezt az új áruk behozatala elfogadhatóságának megállapítására szolgáló értékelési eljárás létrehozásával. Az ilyen megközelítéseknek az invazív fajok elleni küzdelemmel foglalkozó nemzeti, regionális és nemzetközi testületek közötti információcserére kell támaszkodniuk. A hajófenéken vagy a hajók ballasztvizével behozott potyautas szervezeteket illetően a megelőzést nagy mértékben elősegítené a ballasztvízről szóló egyezmény megerősítése és végrehajtása.

Az invazív fajok **korai észlelése és gyors kiirtása** hatékony nyomon követési programok révén lehetséges, amelyekhez olyan korai figyelmeztető mechanizmusnak kell kapcsolódnia, amely a többi esetlegesen érintett terület lehető leggyorsabb tájékoztatására és a lehetséges kiirtási stratégiákra vonatkozó információcserére szolgálna. Azokban az esetekben, amikor az invazív fajok már betelepültek és nagyobb földrajzi területen elterjedtek, összehangolt kiirtási programokra van szükség, amelyeket egy központi szervezet felügyelne és esetleg finanszírozna is.

Az invazív fajok elleni küzdelem és/vagy elszigetelés: Ha az invazív fajok már megtelepültek és el is terjedtek, a hangsúlyt az ellenük való küzdelemre és az elszigetelésre kell helyezni. Ez szintén hatékony információcserét és összehangolt kampányok/cselekvések végrehajtását igényli az érintett fajok terjedésének ellenőrzésére/megállítására.

5.2. Az invazív fajok kezelésének létező eszközei Európában

A fentiekben leírt stratégia különböző elemeire figyelemmel a Bizottság értékelte a jelenlegi jogszabályokat, kutatási programokat, cselekvési terveket és más kezdeményezéseket annak megállapítása érdekében, hogy ezek a stratégia mely vetületeit fedik le, és hol vannak még hiányosságok.

A **növényegészségügyi irányelv** (2000/29/EK) elsősorban a növényeket vagy növényi termékeket károsító szervezeteknek a Közösségbe történő behurcolásával és a Közösségen belüli elterjedésével foglalkozik. A károsító szervezeteknek az irányelvben rögzített uniós jegyzékébe új fajokat egy kártevőkre vonatkozó kockázatértékelést követően lehet felvenni. A tagállamokban fejlett információátadási, együttműködési, vizsgálati és ellenőrzési mechanizmusok működnek. Az irányelv rugalmas mechanizmusokat biztosít a sürgősségi intézkedések terén arra az esetre, ha egy tagállam területén károsító szervezeteket találnak. Az invazív fajok emberi egészségre gyakorolt hatása vagy például a vízi utak elzáródásából eredő közvetlen gazdasági következmények azonban nem esnek a szabályozás hatálya alá.

Az **állatbetegségekre** vonatkozó uniós jogszabályok kiterjedhetnek az invazív fajokra, ha azok állatbetegség hordozói. Tagállami szinten ellenőrzési és vizsgálati eljárások, uniós szinten pedig értékelési eljárások működnek. A fertőző betegségekkel foglalkozó közösségi hálózat keretében harmonizált szabályokat fogadtak el, amelyek többek között előírják az invazív fajok megjelenése következtében előálló új járványügyi helyzet vagy egészségügyi veszély esetén a tagállamok által hozott vagy tervezett közegészségügyi intézkedésekről történő korai tájékoztatást.

A **vadon élő állatok és növények kereskedelméről szóló rendelet (338/97/EK tanácsi rendelet)**, amelynek elsődleges célja a veszélyeztetett fajok kereskedelmének ellenőrzése, tiltja négy olyan faj¹² behozatalát, amelyek ökológiai fenyegetést jelentenek. A tagállamok a rendelet alapján vizsgálati és ellenőrzési eljárásokat hoztak létre, nincsenek azonban értékelési eljárások.

Az idegen és nem honos fajoknak az akvakultúrában történő alkalmazásáról szóló 708/2007/EK tanácsi rendelet rendelkezik az akvakultúra-szervezetek és a kapcsolódó nem célfajok szándékos betelepítésével járó kockázatok értékeléséről. A **természetvédelmi irányelvek (79/409/EGK és 92/43/EGK)** tiltják az olyan fajok betelepítését a vadonba, amelyek a honos fajokat fenyegethetik. A **vízügyi keretirányelv (2000/60/EK)** megköveteli, hogy a tagállamok biztosítsák az érintett vizek jó ökológiai állapotát. A **tengervédelmi stratégiáról szóló keretirányelv (2008/56/EK)** elismeri, hogy a nem honos fajok betelepítése jelentős fenyegetést jelent az európai biológiai sokféleség számára, és külön előírja, hogy a tagállamok tüntessék fel az invazív fajokat a „jó környezeti állapot” leírásában.

A **LIFE-program** az invazív fajok elleni küzdelemre és ezek kiirtására irányuló projekteket finanszíroz: 1992 és 2002 között több, mint 100 projekt részesült finanszírozásban (összköltség: 27 millió EUR), 2003 és 2006 között pedig 80 projekt (összköltség: 17 millió EUR). A **hatodik kutatási keretprogram** az invazív fajokkal összefüggően két projektet finanszírozott: az ALARM¹³ és a DAISIE¹⁴ projektet. A DAISIE-projektnek köszönhetően létrejött az invazív idegen fajok első összeurópai jegyzéke. A **kilencedik európai fejlesztési alaptól** támogatott, a dél-atlanti invazív fajokkal foglalkozó projekt (South Atlantic Invasive Species Project, SAIS) célja az invazív fajoknak az Egyesült Királyság dél-atlanti tengerentúli területeire gyakorolt hatásának csökkentésére szolgáló regionális kapacitás bővítése.

2003-ban a berni egyezmény keretében elfogadták az **invazív idegen fajokra vonatkozó európai stratégiát**. Az **Európai és Földközi-tengeri Növényvédelmi Szervezet (EPPO)** kártevő-jelentési rendszert működtet, és vezeti azon invazív idegen fajok jegyzékét, amelyekre vonatkozóan – az invazív fajok, köztük az invazív idegen növények további betelepülésének és elterjedésének megelőzése érdekében – nemzeti szabályozás elfogadása ajánlott. Az EPPO eddig négy invazív idegen fajt értékelt, ezeket az Európai Élelmiszerbiztonsági Hatóság (EFSA) is vizsgálta, de az EFSA máig egyik értékelést sem tartotta kielégítőnek.

¹² Vörösfülű ékszerteknős (*Trachemys scripta elegans*), amerikai ökörbéka (*Rana catesbeiana*), díszes ékszerteknős (*Chrysemys picta*), halcsontfarkú réce (*Oxyura jamaicensis*).

¹³ ALARM (Assessing Large-scale Risks for Biodiversity with tested Methods, a biológiai sokféleséget fenyegető magas kockázatok értékelése bevált módszerekkel), www.alarmproject.net

¹⁴ DAISIE (Delivering Alien Invasive Species Inventories for Europe), www.europe-aliens.org

6. SZAKPOLITIKAI LEHETŐSÉGEK

Az invazív fajok kezelését illetően számos lehetséges válasz létezik, amely az EU-ban szóba jöhetne. Ez a közlemény négy lehetőséget¹⁵ mutat be, növekvő intenzitás szerinti sorrendben. E lehetőségek azonban nem elkülönült vagy egymást kölcsönösen kizáró cselekvési módok, és a különböző lehetőségek egyes elemei egymással is kombinálhatók. Az alábbiakban bemutatjuk az egyes lehetőségek előnyeit és hátrányait.

A) Változatlan ügymenet

A „változatlan ügymenet” lehetőség vonatkoztatási pontként szolgál, amelyhez képest a többi lehetőség értékelhető. Világos azonban, hogy ha nem teszünk lépéseket, az invazív fajok megtelepedése az EU-ban tovább folytatódik, és az ezzel járó ökológiai, gazdasági és társadalmi következmények és költségek is növekednek.

B) A jelenlegi jogi eszközök használatának maximalizálása, önkéntes intézkedésekkel kiegészítve

A formális jogi követelmények nem változnának, az érintett felek azonban tudatosan úgy döntenének, hogy a jelenlegi jogszabályok kínálta lehetőségek keretében proaktív módon foglalkoznak az invazív fajokkal összefüggő problémákkal. Ez többek között kockázatértékelések elvégzését foglalná magában, a jelenlegi intézmények és eljárások, például az Európai Élelmiszerbiztonsági Hatóság igénybevételével. A tagállamok önkéntes alapon határellenőrzési feladataik részévé tennék az invazív fajokkal összefüggő kérdéseket. Emellett felállításra kerülne egy a jelenlegi tevékenységeken alapuló¹⁶, egész Európára kiterjedő korai figyelmeztető és információs rendszer¹⁷. Az invazív fajok DAISIE keretében vezetett jegyzékét tovább vezetnék és rendszeresen frissítenék. Tervek készülnének egyes fajok kiirtására, és ezeket nemzeti forrásokból is támogatnák. A megfelelő szinteken ágazatközi csoportokat hoznának létre az érintettek részvételével a bevált gyakorlati megoldások cseréjének ösztönzése, célzott iránymutatások kidolgozása és az érdekösszeütközések feloldásának elősegítése érdekében. Önkéntes magatartási kódexeket lehetne elfogadni a kiskereskedők, a felhasználók és a fogyasztók felelős magatartásának ösztönzésére.

E lehetőség legfőbb előnye, hogy nem tenné szükségessé új jogszabályok elfogadását. Az értékelési eljárások és a tagállami ellenőrzési és vizsgálati eljárások már jelenleg is léteznek. Azonban a lefedettség még proaktív megközelítés esetén sem lenne teljes, jelentős mértékű jogbizonytalanság maradna fenn, és az invazív fajok jelentette fenyegetésre adott válaszok szintjét illetően valószínűleg jelentős eltérések mutatkoznának az egyes tagállamok között. Kihívásnak bizonyulhatna továbbá az ad hoc megoldások ezen együttesének összehangolása. A tagállamok önkéntes vállalásaira és az önkéntes magatartási kódexekre épülő rendszer csak annyira lenne hatékony, mint egy lánc leggyengébb láncszeme.

¹⁵ A lehetőségek közötti választás vagy a lehetőségek kombinációjának választása az előzetes pénzügyi hatásvizsgálat eredményétől függ.

¹⁶ Az invazív idegen fajok DAISIE által összeállított európai jegyzéke, lásd: <http://www.europe-aliens.org/index.jsp>; a NOBANIS (North European and Baltic Network on IAS); online tudományos folyóiratok, többek között az „Aquatic Invasions” és a „Biorisk”.

¹⁷ Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség jelenleg megvalósíthatósági tanulmányt készít.

B+) A jelenlegi jogszabályok kiigazítása

Ez a lehetőség a legtöbb szempontból a B) lehetőséghez hasonló, de magában foglalná a jelenlegi növény- és állategészségügyi jogszabályok olyan módosítását, hogy azok a potenciálisan invazív szervezetek szélesebb körére terjedjenek ki, és bővítené azon „ökológiai fenyegetést jelentő fajok” jegyzékét, amelyek behozatala és a Közösségen belüli szállítása a vadon élő állatok és növények kereskedelméről szóló rendelet alapján tilos. Ha ezt a megközelítést követnénk, a tagállamok által végzett értékelési eljárásokban és határellenőrzési tevékenységekben kiegészítő erőforrásokat kellene szentelni az invazív fajok kezelésének.

E megközelítés előnye, hogy míg a jogbizonytalanságot és a hiányosságokat egyes területeken megszüntetné, nem lenne szükség új jogszabályokra. Az invazív fajok jelentette problémát azonban nem fedti le átfogó jelleggel és teljes körűen, és az összehangolás jelentős kihívást jelentene.

C) Átfogó, e célra rendelt uniós jogi eszköz

E lehetőség megvalósítása esetén az invazív fajok kezelésére szolgáló átfogó, e célra rendelt jogi keret létrehozására kerülne sor, az értékelésre és a beavatkozásra vonatkozó külön eljárásokkal, a jelenlegi szabályozás figyelembevételével. A végrehajtás műszaki aspektusait e célra szánt ügynökségnél¹⁸ lehetne központosítani, amennyiben ez kívánatosnak és költséghatékonyak bizonyulna. A tagállamoknak, a legkülső európai régiókat is beleértve, az invazív fajokra vonatkozó ellenőrzéseket kellene végezniük a határokon, és információcserét kellene folytatniuk e fajokra vonatkozóan. Létre lehetne hozni kötelező nyomon követési és jelentéstételi eljárásokat, és hatékony gyorsreagálási mechanizmusokat is. Míg elképzelhető, hogy az invazív fajok kiirtására és az ellenük való küzdelemre vonatkozó intézkedések bizonyos mértékig uniós forrásokból is támogatásban részesülnének, a tagállamok közvetlenül is finanszírozhatnák ezeket az intézkedéseket.

Az invazív fajok elleni küzdelem szempontjából ez a lehetőség lenne a leghatékonyabb. Ez biztosítaná a legnagyobb mértékű jogi egyértelműséget, az arányosság elvének tiszteletben tartása mellett. Igazgatási költségekkel járna azonban mind a tagállamok, mind a Bizottság számára, valamint közvetlen költségeket okozna a gazdasági szereplőknek.

7. HORIZONTÁLIS KÉRDÉSEK

Az invazív fajokkal összefüggő kérdések hatékony kezelése szempontjából nagy szerepe van a jól tájékozott és elkötelezett közvéleménynek, különösen a szándékolatlan behurcolások tekintetében, amelyeket igazgatási/jogi eszközökkel nem lehet megfelelően kezelni. A tájékoztatási és oktatási tevékenységek segítségével felelősségérzetet kell kialakítani az európai polgárok, hatóságok és intézmények körében a potenciálisan invazív fajok kereskedelme és szállítása, valamint a kiirtási és/vagy invazív fajok elleni küzdelemmel kapcsolatos programok tekintetében. Ha a közvélemény több információhoz jutna e témával kapcsolatban, az emberek kevesebb nem honos fajt hoznának be kertjeikbe és tavaikba.

¹⁸ E lehetőség részleges vagy teljes megvalósítása az ügynökségekkel foglalkozó intézményközi munkacsoport keretében folytatandó egyeztetés eredményétől is függ. A meglévő szervezetek feladatkörének kiterjesztése is megfontolható.

A kutatás folytatása hozzájárulhat ahhoz, hogy jobban megértsük az invazív fajokat és betelepülési útvonalait, valamint az invazív fajok előfordulásának kockázatait és súlyosságát, például az új fajok betelepülésének előrejelzésével és költségghatékony ellenőrzési és kezelési módszerekkel. A kutatás és a nyomon követés eredményei, az olyan kezdeményezésekkel együtt, mint a nyilvánosan hozzáférhető online folyóiratok, mind hozzájárulhatnak az invazív fajokra vonatkozó információs rendszer létrehozásához. A globális környezetvédelmi és biztonsági megfigyelésre (GMES) vonatkozó kezdeményezés¹⁹ is értékes eszközt jelenthet az invazív fajok környezetre gyakorolt hatásának nyomon követésében és ellenőrzésében.

Az invazív fajok kezelésére irányuló bármely jövőbeli uniós stratégiának figyelembe kell vennie az uniós finanszírozási eszközök felhasználásának lehetőségét is a politika támogatásának céljára. Fel kell mérni továbbá azokat a lehetőségeket is, amelyeket a magánszektor – ezen belül a biztosítási ágazat – bevonása kínál.

Az EU-ba érkező invazív fajok harmadik országokból származnak. E harmadik országok számára azonban maga az EU is invazív fajok lehetséges forrását jelentheti. Az invazív fajok harmadik országokban a megélhetési lehetőségek romlásához, és ezen keresztül fokozódó migrációhoz és lehetséges konfliktusokhoz vezethetnek. Míg nemzetközi szinten folytatódnak a nemzetközi egyezmények - így a biológiai sokféleségről szóló egyezmény és a berni egyezmény - keretében tett erőfeszítések, az Európai Közösség komoly lehetőségekkel rendelkezik az invazív fajok jelentette nyomás mindkét irányban történő csökkentésére a harmadik országokkal közösen megvalósított kétoldalú cselekvések terén. Az Európai Közösség a Fejlesztési Együttműködési Eszközön (különösen a természetvédelmi és természeti forrásokkal foglalkozó tematikus programon), az Európai Fejlesztési Alapon és az Európai Szomszédosági és Partnerségi Támogatási Eszközön keresztül támogathat harmadik országokat és regionális vagy nemzetközi tevékenységeket. A tagállamok saját fejlesztési együttműködési eszközeiken keresztül kiegészítő támogatást nyújthatnak.

8. KÖVETKEZTETÉS

A biológiai sokféleség csökkenésének megállítása az EU-ban nem lehetséges az invazív fajok problémájának átfogó kezelése nélkül. Az invazív fajok jelenléte jelentős ökológiai, gazdasági és társadalmi következményekkel jár az EU-ban, és összehangolt választ igényel. Jelenleg a Közösség nem tudja hatékonyan kezelni az invazív fajok problémáját, és a magas fokú biológiai sokféleséget mutató területek, így például az EU tengerentúli területei, nem részesülnek megfelelő figyelemben. Az invazív fajok problémájának különböző vetületeit részben lefedő jelenlegi uniós jogszabályok megnehezítik az összehangolt végrehajtást. A tagállamok politikái közötti összhang alacsony szintű vagy egyáltalán nem létezik. A tudományos foratókönyvek a biológiai inváziók drámai növekedését jelzik. A helyzet tehát valószínűleg romlani fog.

Ez a közlemény bemutatja az invazív fajok jelentette fenyegetés jellegét, valamint a probléma kezelésére szolgáló lehetséges megközelítéseket. A Bizottság figyelembe fogja venni a Tanácstól, a többi uniós intézménytől és az érintettektől kapott visszajelzéseket azon uniós stratégiára vonatkozó javaslatának véglegesítése során, amelyet 2010-ben kíván előterjeszteni az invazív fajoknak az európai biológiai sokféleségre gyakorolt hatása jelentős csökkentésének céljából. Addig is a Bizottság megvizsgálja egy hatékony

¹⁹ COM(2008) 748 végleges.

válaszmechanizmusokkal kiegészített, rendszeresen frissített jegyzéken alapuló korai figyelmeztető és információs rendszer létrehozásának lehetőségét, amely véleménye szerint fontos előrelépést jelentene.